

The Project Gutenberg eBook of Mandalay, de jongste hoofdstad van Birma

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Mandalay, de jongste hoofdstad van Birma

Author: Anonymous

Release date: February 1, 2009 [eBook #27955]
Most recently updated: January 4, 2021

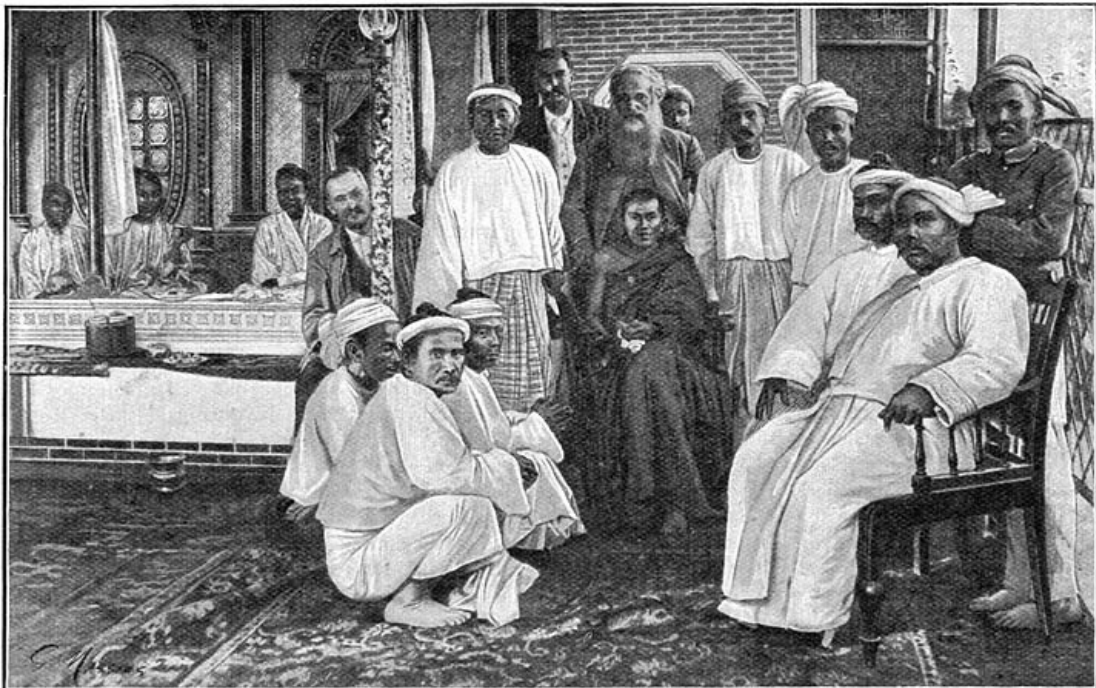
Language: Dutch

Credits: Produced by Jeroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at <https://www.pgdp.net/>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MANDALAY, DE JONGSTE HOOFDSTAD VAN BIRMA ***

[305]

Mandalay, de jongste hoofdstad van Birma.

De beide apostels van het Neo-Boeddhisme, prins Ginavaravansa en achter hem staande, kolonel Olcott.

Er zijn zeker niet veel staten, zelfs onder de grootste, die er zich op kunnen beroemen zooveel hoofdsteden te hebben gehad als Birma. Negen steden, zoo het er niet meer zijn, sommige reeds sinds eeuwen in ruinen veranderd, andere nog in goeden staat, hebben achtereenvolgens den koningen van Birma tot residentie gediend. Een verandering van dynastie, een ongeluk, een natuurramp, alles werd aangegrepen als voorwendsel om den zetel der regeering naar een andere plek over te brengen.

Van die verschillende hoofdsteden is Mandalay de laatste, Mandalay, oudtijds de stad van koning Thibô, het heilige Pattanyapoera, nu hoofdplaats van de engelsche

kolonie Birma. In den winter van 1899 werd schrijver dezes er heen gelokt door het vooruitzicht, een boeddhistisch feest bij te wonen. De luister van de feestelijkheden zou de stad nog belangwekkender maken, dan zij op alle andere tijden is. Nu het een engelsche stad is, kan men er natuurlijk gemakkelijk toegang krijgen, en in plaats van de langzame en vaak gestoorde vaart over de Irawaddi heeft men slechts enkele uren sporens door te maken.

Een chineesche bouwmeester moet de aanlegger der stad geweest zijn, want zij is naar de regelen, waar de gestaarte heeren zich aan houden, in twee zeer verschillende deelen gesplitst, de burgerlijke stad en in het midden daarvan de koningsstad. Ik had enkele uren te mijner beschikking, voordat het feest begon, en ik begaf mij naar de koningsstad, om te zien, wat de nieuwe eigenaar er van gemaakt had.

Brede straten, die elkander onder rechte hoeken sneden, als de blokken van New-York, sommige omzoomd door tamarinden, brachten mij aan een groot vierkant van palissaden van teakhout, zes meter hoog en van binnen versterkt met een drievoudigen steenen muur. Binnen die omheining, die ongeveer 12 H. A. groot moet zijn, ligt wat oudtijds het paleis des konings was, de paleizen zijner vrouwen van de ministers, de woningen der olifanten, het arsenaal, de toren, welks wateruurwerk den Birmanen den tijd aangaf, en verder ruïnen, puinhoopen, modderpoelen en wolken stof.

De paleizen zijn veranderd in kazernen of in societeiten; tennisvelden zijn aangelegd in de koninklijke tuinen, en de engelsche soldaten rooken en spelen onder de impassibele aangezichten der vergulde Boeddha's.

[306]

Nadat ik aan dat schouwspel eenige minuten lang mijn aandacht had gewijd in een stemming, die op weg was zeer droefgeestig te worden, ging ik een bezoek brengen aan twee personen, die ik te Mandalay kon ontmoeten, twee zeer interessante personen, hoofdpersonen bij het feest, die zich van die eer verzekerd hadden door de apostolische rol, hun toegewezen in den godsdienst van Boeddha.

Ginavaravansa, prins van Siam, besteedt voor het Boeddhisme zijn aanzienlijk fortuin en is onvermoeid werkzaam in het belang van dien godsdienst. Terwijl hij met groote kosten de monumenten van den eeredienst laat onderhouden, vooral den prachtigen tempel van Anaradhapoera, reist hij, gekleed in 't gele kled van den pelgrim, door de verschillende landen met boeddhistischen godsdienst, om zich rekenschap te kunnen geven van den waren staat, waartoe die ontaarde eeredienst vervallen is, en om met kennis van zaken die middelen aan te wenden, die de schoone leer van den Meester weer kunnen zuiveren en in haar volle eer herstellen.

Als rechterhand en raadgever van den prins staat naast hem een man, bekend in alle deelen van het onmetelijke indische rijk, en die in zijn hoedanigheid van burger uit het vrije Amerika aanspraak maakt op den titel van kolonel, kolonel Olcott. Hij is president van het Theosofisch Genootschap, door Mevrouw Blavatsky gesticht, vereeniging, wier doel het is, de losse ringen aan elkander te soldeeren van een keten, waardoor de verschillende landen met Boeddhavereering aan elkaâr verbonden zouden worden. De vereeniging telt niet minder dan tweehonderd onderafdeelingen.

In de voorrede van een klassiek studiewerk, door professor Grünwedell gewijd aan de mythologie van het Boeddhisme, spreekt prins Ochtomsky, een der meest verlichte kenners van dien godsdienst, met geestdrift van het werk, dat de kolonel heeft ondernomen. Hij voorziet niet zonder een greintje optimisme den tijd, waarin de boeddhistische wereld, die nu los aaneenhangt, een geheel zal vormen met een vaste organisatie, waarin de tempel van Boeddha Graya, die 2500 jaar geleden door koning Asoka werd opgericht op de plek, waar het licht werd in de ziel van den "Grooten Godsdienststichter," weer zal worden opgericht, om heiligdom te zijn voor het Boeddhisme, plaats van bijeenkomst en van toespraken voor de geleerde belijders van dien godsdienst, en om voor de geloovigen, wier aantal zoo groot is als twee derden der bevolking van Azië, tot Jeruzalem en Mekka te worden.

Ongelukkig deelt kolonel Olcott niet in de stoute verwachtingen van een zoo snel succes, en hij beklagt zich bitter over de onverschilligheid, waarmee zijn plannen worden begroet door de boeddhisten van de hoogste rangen.

Maar toch heeft hij als 't ware een nieuwe geloofsbelijdenis kunnen vaststellen. In Japan, in Birma, op Ceylon hebben de boeddhisten de veertien artikelen van die leer vrij gewillig aanvaard. Het zal belangwekkend zijn, dit neo-boeddhisme te volgen bij de vorderingen, die het tegenwoordig maakt in Indo-China, China, Korea en Thibet. Het zou gelukkig zijn, indien bij de egoïstische tendenzen van deze eeuw een leer mocht zegevieren, waarvan het eerste en belangrijkste geloofsartikel voorschrijft, "zich jegens de menschen, wie zij ook mogen zijn, te

gedragen met verdraagzaamheid, zachtheid en broederliefde en alle schepselen met liefde en mededoogen te behandelen”...

Het feest, waarop te Mandalay bijeenkwamen prins Ginavaravansa, kolonel Olcott en waarbij schrijver dezes mocht tegenwoordig zijn, was een zeer grootsch en zeer bijzonder feest ter eere van de kroning eener reuzendagoba. Die belangwekkende pagoden, die overal verrijzen waar de boeddhistische godsdienst wordt beleden, dragen verschillende namen. In Birma heeten ze Tse-di. Zij zijn ongelijk van grootte; enkele verheffen zich niet meer dan een paar meters boven den grond, terwijl andere een hoogte van 100 M. bereiken of die nog te boven gaan. Er komen dan ook geloovigen van allerlei aard hun godsdienstplichten vervullen, want hier zijn die heiligdommen bescheiden bedehuizen, waar het een of ander kostbaar stuk wordt bewaard als herinnering aan een daad van vroomheid, en ginds geven hun poorten toegang tot imposante gewelven, waar voortdurend gebeden worden gemompeld en waar de offeranden zich opstapelen, waar edelsteenen fonkelen tusschen 't goud van tronen en beelden. De vorm zelfs is niet overal dezelfde, want hoewel het gewone type der boeddhistische pagode een kegelvormig steenen bouwwerk is, heeft men er eveneens, die in plaats van een kegel een pyramide dragen. Maar alle of bijna alle hebben op den top een soort van kroon, bestaande uit een spiraal van verguld brons, die eindigt in een pijl, het aziatische symbool van het verhevene en grootsche. Het aantal spiraalwindingen vertegenwoordigt de verschillende Boeddha's, die tot nu toe op aarde zijn verschenen.

Die kroon is de Thi, of zooals men eigenlijk moet schrijven, de Hti. Van beneden gezien, lijkt die versiering soms wat nietig en klein, geplaatst als zij vaak is op 100 M. hoogte. In werkelijkheid is de kroon bij de groote dagoba's een stuk van verscheiden meters, dat een respectabel aantal kilo's weegt. Zelfs als zij uit elkander is genomen, blijft het omgaan met de deelen een moeilijk en gevaarlijk werk.

De installatie van zoo'n Thi is een zaak van het grootste gewicht, waarvoor reusachtige stellingen worden gebouwd, en een dichte drom van arbeiders is er dagen lang mee bezig. De bekroning van zoo'n dagoba is dan ook een zeer interessant schouwspel en evenals de inwijding van een tempel gaat zij met een groote toestrooming van menschen gepaard en met een lange reeks van allerlei feesten.

Om het geld bijeen te krijgen voor de vervaardiging van den Thi, hadden de Punghi's Birma in alle richtingen doorreisd. Die jonge monniken, dienaren van de tempels, gaan van huis tot huis en bieden overal hun geciseleerde zilveren schalen aan, waarmee zij voor zich en hun collega's het dagelijksch brood ophalen. Men ziet hen op de uren van de maaltijden in lange rijen den weg naar het klooster inslaan.

De plechtige dag was aangebroken, waarop het goddelijk symbool voor goed boven op den top van de dagoba zou worden geplaatst. Uit heel Indo-China, uit Laos en de Sjanlanden, uit Siam en van den Himalaya was een aanzienlijk aantal Boeddhisten toegestroomd, om de plechtigheid bij te wonen. Sinds acht dagen zag men er een dichte menigte en een mengeling van talen werd gehoord als enkel maar 't geval moet zijn geweest bij 't bouwen van den toren van Babel. Uit de wonderlijke kaleidoscoop, die ik een der interessantste schouwspelen reken van al mijn reizen door Azië, vielen telkens onbekende, verrassende figuren in het oog.

[307]

De Birmanen met hun half-chineesche, half-maleische gelaatstrekken, hun gesluerde oogen en platten neus, verschillen reeds zeer van het Hindoe-type. Maar wat te denken van die wonderlijke wezens, die verder langs mij heen trokken? Mannen uit Katschin, die er als ruwe krijgers uitzagen; afschuwelijke tovenaars uit Bunong met getatoeëerd gezicht en misvormde ooren, waarin groote zilveren versierselen hingen, terwijl haar armen tot de ellebogen behangen waren met banden in den vorm van slangen of ringen, die verscheiden kilo's wogen; vrouwen van den Khan, met groote pyramidevormige strooien hoeden, wier mannen onder hun enorme hoeden allerlei buitensporige kapsels hebben geborgen; inboorlingen uit Mao met bamboestokjes in de lellen hunner ooren, kokertjes van 30 à 40 cM. lengte, waarin de voorraad tabak geborgen is en waaruit de enorme sigaretten voor den dag zullen komen, die men nergens anders dan in Birma ziet, familiesigaretten van een voet lengte, die de man en de vrouw elkander toereiken, en die ze bij wijze van een lekkernijtje het kleine kind in den mond stoppen, als het schreit.

Dat alles ging met een onophoudelijk gedraaf heen en weer, uit en in den tempel en men bracht er buiten de muilen aan den ingang een aangestoken waskaars binnen, om die te plaatsen vóór de Boeddhabeelden of bij den stapel offeranden. Duizenden van die kaarsen verlichtten met een flikkerend, walmend licht de beelden, de tronen en de relieken, die gewoonlijk opgeborgen zijn in een geheimzinnig halfduister, en wierpen op de hooge muren grillige, vreemde schaduwen.

De mooie en fiere houding der geboren Birmanen vormde een scherpe tegenstelling met het half-wilde voorkomen der overige Indo-Chineezers. Men moet hen zien op zulk een feestdag, met den zijden hoofddoek van bleek tint en de groote mantels van kostbare stof om zich heen gedrapeerd, om hun flinke houdingen en de losheid van hun optreden te bewonderen. Een bazar is in Birma altijd een schilderachtig iets, dat een betooverende werking uitoefent; de vreemde producten, met smaak gerangschikt; de aardige, kleine verkoopstertjes, vol gratie en vroolijkheid; het goed humeur en de beleefde manieren van een volksmenigte, die niet van duwen en scheuren houdt, dat alles werkt mee, om aan den toevalligen reiziger een indruk te geven van welbehagen, van algemeene welwillendheid en beleefdheid, juist het tegengestelde van een europeesch marktplein. De voorbereiding voor het feest verhoogde de aantrekkelijkheid van den bazar en maakte den indruk, dien men kreeg, dieper en sterker. De offers van merkwaardige vruchten en zonderlinge bloemen, de hoopen koren en rijst, op lakens van een verblindende witheid uitgespreid, de bonte menigte, die af en aan golfde in gereserveerde kalmte, al die elementen werkten op de verbeelding en deden iemand als in een droom verkeeren, gewiegd door den sterken geur uit al die bloemen en vruchten, de brandende waskaarsen en, het moet gezegd, de uitwaseming van al die menschen onder de heete tropenzone.

Er was in den tempel zelven een vrij primitieve waskaarsenfabricage aan den gang, waar men, uit een grooten voorraad, waskaarsen van verschillende vormen en afmetingen goot. Ieder liet zich vóór zijn oogen een kaars, zooals hij die verlangde, maken en liet er een of ander speciaal voorbehoedmiddel bij inbrengen, dat bestemd was om de macht der Nats of booze geesten te bezweren. De vrees voor booze geesten drukt aanhoudend op 't gemoed der Birmanen, vooral van de bewoners van Boven-Birma. Zij verklaren uit het ingrijpen van bovennatuurlijke wezens de eenvoudigste en meest voorkomende natuurverschijnselen. Een regenboog wordt volgens hen veroorzaakt door een reuzenkrab, die in de onmetelijke zee leeft; het dier komt nu en dan boven, om adem te scheppen; de zonnestralen vallen op den rand van zijn als met parelmoer omgeven muil en worden weerkaatst tegen het hemelgewelf. Een dergelijke naïeve en toch ingewikkelde verklaring wordt gegeven van een zonsverduistering. Een reuzenpad dreigt de zon te verslinden, maar op het monster worden pijlen afgeschoten en gewerschoten gelost, met het gevolg dat er altijd succes behaald wordt en dat de lieve zon weer voor den dag komt aan den stralenden hemel, 't geen de menschen sterk doet hechten aan hun bovennatuurlijke verklaring.

Die vrees voor de Nats riep ook allerlei dwaze dansen in het leven, zonderlinge gevechten en andere tooneelen, die 't programma van de feestelijkheden vullen. Jonge priesters strijden tot het uiterste tegen maskers van booze geesten met koppen van padden of andere booze geesten, waarover de een of andere Birmaan zich in het bijzonder meent te moeten beklagen. Uit zulk een epischen strijd komen de priesters altijd zegevierend voor den dag, tot niet gering voordeel van hun beurs en tot levendige voldoening van hun lastgevers.

Ongelukkig is niet alle bijgeloof van de Birmanen zoo onschuldig. Swhay Yoe, een der engelsche reizigers, die hen bijzonder goed heeft bestudeerd, verhaalt, dat de muren van Mandalay op meer dan vijftig menschenlijken rusten, want in Birma, evenals in Palestina oudtijds, moet elke eerste steen van een gebouw een "levende steen" zijn, opdat de booze geesten er van verwijderd zullen blijven.

In 1880, toen er een ongeluk gebeurd was met een reservoir van heilige olie, eischte de sterrewichelaar van het hof, dat honderd mannen, honderd vrouwen, honderd jongens, honderd meisjes, honderd soldaten en honderd vreemdelingen geofferd zouden worden. Men begon zich reeds van enkele slachtoffers meester te maken, maar toen de verschrikte bevolking in doodelijken angst in menigte de vlucht nam, moest er een tegenbevel worden uitgevaardigd.

Het plein, waar 't feest zou plaats hebben, kreeg een zeer levendig aanzien. Alles werkt er trouwens toe mee, de oogen te bekoren, en de onbeteekenendste feiten roepen dadelijk een schilderachtig tooneeltje op, al is het maar een barbier, die op den hoek van een straat met een oude spijker een patiënt een kies trekt; of een kind, een half naakt jongetje, dat met een lang gesteelde kalebas water schept uit een der groote kruiken onder een reuzenparasol, die voor het vrij gebruik van de voorbijgangers op straat zijn neergezet; of een mohammedaansche vogelkoopman, wien men zijn papegaaien afkoopt en zijn andere vogels, om ze vervolgens dadelijk te laten vliegen, 't geen door de Boeddhisten als een werk van vroomheid wordt beschouwd.

De toegangen tot den tempel waren bezet met afschuwelijk verminkte wezens, lepralijders en mismaakten en ongelukkigigen van allerlei aard. Er stonden tenten als op een kermis, waar monstrositeiten te zien waren en reuzen en dwergen; ook winkels, waar men naast de benodigdheden voor het feest, als waskaarsen, bloemen, vruchten en linten van allerlei kleur, ook kinderspeelgoed en snuisterijen verkocht.

Meer op den achtergrond verspreiden verschillende restauraties van Chineezers de sterke geuren van de lievelingsgerechten van het land, de *ngapi* en de *kukswe*.

Laatstgenoemd gerecht wordt bereid van macaroni en varkensvleesch, tot een ragoût gemengd en gekruid met uien, spaansche peper en andere toespis; het andere is de *ngapi*, de verschrikkelijke *ngapi*, waarvan het hoofdbestanddeel rottende visch is, die men in de buurt van alle birmaansche dorpen al in de verte ruikt.

Punghi, een bedelmonnik met zijn nap voor de liefdegaven.

Weer zijn het die slechte Chineezers, die in 't geheim sterke drank verkoopen en opium, waartoe zij den nacht uitkiezen, den nacht, als de tapijten uitgespreid zijn voor het spel, welks zes-en-dertig hokjes afbeeldingen geven van zes-en-dertig dieren. Uit hunne tenten steeg dat echt aziatisch geluid van dobbelsteenen in de tinnen kokers, dat bescheiden gerinkel, dat men in alle hoekjes van het Verre Oosten in den laten avond hoort.

Op een andere plek werd door de onvermijdelijke exploitanten van de menschelijke domheid de toekomst aan weetgierigen voorspeld. Zoowel als zij met stentorstem de wonderen van hun ijdele wetenschap uitbazuinen, als wanneer ze zachtjes hun slachtoffer een geheim der toekomst van het grootst belang in 't oor fluisteren, altijd trekken ze nog meer bezoekers dan de kinematograaf en de grammaphoon, die hun geheimen ontsluieren in een andere kraam.

Hier weer biedt men u verschillende dranken aan met sodawater, verder thee en ijs; en al die zachtzinnige menschen, die babbelen, rooken en drinken, wachten ongeduldig op het oogenblik,

waarop de plaatsing van den Thi beginnen zou.

Het sieraad van den tempel was prachtig in zijn soort; de bronzen cirkels waren rijk bewerkt en fonkelden onder hun goudlaag, die in de zon schitterde. De reuzenpijl stak fel tegen de blikkerende lucht af met haar snijwerk en haar lichtglansen vol gloed.

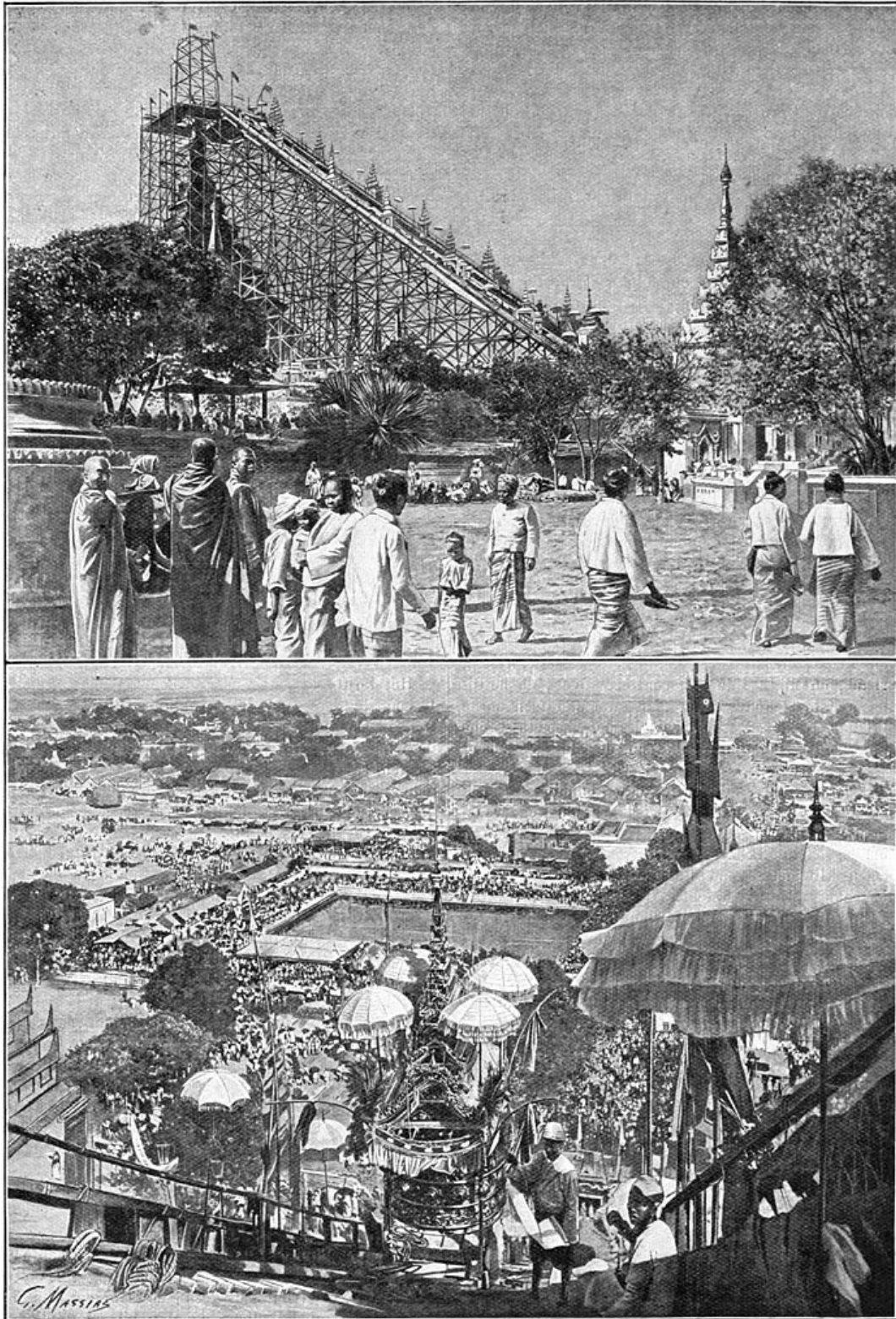
Om het toestel op zijn hooge standplaats te brengen, had men een reuzensteiger gebouwd van den grond af tot den hoogsten top van de pagode; een overvloed van bontgekleurde vlaggen en schitterend witte of zeer zacht gekleurde zonnenschermen gaf aan de onmetelijke kooi van bamboes een vroolijk aanzien. Het zag er prachtig en grandioos uit, en alleen een europeesche prefect van politie zou er een aanmerking op hebben kunnen maken als niet soliede en stevig genoeg.

De Thi werd op een kar geheschen, die over een hellend vlak gleeed. De kar was, als de geheele stelling, versierd met veel vlaggen, en de vier hoeken droegen vier groote fonkelend witte zonnenschermen, die wijd waren uitgespreid. Toen ik te Mandalay aankwam, was men reeds zes dagen bezig met het ophijschen der zware machine. De langzame opstijging zou op den zevenden dag afloopen; toen eerst naderde het toestel zijn aangewezen plaats, en toen pas zou de arbeid van de birmaansche werklieden bekroond worden, doordien de Thi zou prijken op den hoogsten top der dagoba.

Er hadden geruchten geloopt, door officieuze inlichtingen versterkt, dat de prins van Siam op den steiger komen zou, om van het hoogste punt de beslissende bevestiging van den Thi te zegenen. Ik had zoo grooten lust hem te vergezellen, dat ik, alle bescheidenheid op zij zettend, het waagde, hem vergunning te vragen, met hem het wankel bouwwerk tot boven toe te mogen bestijgen.

Hij had mij reeds met de grootste welwillendheid toegestaan zijn portret te maken en ik had hem mogen fotografeeren in gezelschap van den ouden heer Olcott, de ontwerpers van het feest en hun vrouwen, die, bescheiden op den achtergrond gegroepeerd, steeds waren voortgegaan met het rooken harer reusachtige sigaretten. Nu hij mij één gunst had toegestaan, zou hij bijna niet anders kunnen, dan ook ten tweeden male mijn wensch te vervullen.

Ik moet bekennen, dat mijn vraag niet met geestdrift werd aangehoord. Hoe groot ook de verdraagzaamheid der Boeddhisten zij, hoe ruim hun inzichten mogen wezen in zake de aanhangers van een anderen godsdienst dan den hunnen, de administrateurs van den tempel en bijna alle toeschouwers moesten wel van oordeel zijn, dat men bij de inwilliging van mijn verzoek den Thi en daarmee het geheele feest zou ontheiligen.

Stelling om den *thi* naar boven te hijschen. De met vlaggen en zonnescermen versierde *thi*, de kroon van de pagode.

Men gaf mij te verstaan, dat, zoo er het minste ongeluk gebeurde bij de installatie van de kroon, wat bij den enormen omvang van het sieraad niet onwaarschijnlijk was, de menigte mij zeker aansprakelijk zou stellen voor de ramp; dat bij de eenigszins ruwe zeden van een groot deel der toeschouwers mijn persoon ernstig gevaar liep, en ten slotte beriep men zich op de moeilijkheid der klimpartij en zelfs op het eraan verbonden gevaar, om mij den toegang tot den steiger te verbieden.

Doch zoo kwam men niet van mij af. Ik beproefde niet de aandacht te vestigen op mijn vlugheid en mijn minachting voor het gevaar, want ik wist, dat ik met een voorwendsel te doen had, en ging dus maar dadelijk recht op mijn doel af. Ik had in een album met kijkjes en fotografieën van een reis door den Himalaya het

portret van een beroemden lama, een hoog vereerd Boeddhist, afgezant van den Dalai-Lama, dien ik had genomen te midden van andere boeddhistische hoogwaardigheidsbekleeders in den voorhof van den Pemiontschi-tempel in Sikkim. Ik gaf zoo'n photo ten geschenke aan dien bestuurder van de dagoba, wiens meening den meesten invloed scheen te hebben en gaf hem te verstaan, dat het mij aangenaam zou geweest zijn het gewichtige feest, dat ik nu mocht bijwonen, op dezelfde wijze te vereeuwigen op bladen, waarop men voor altijd de vluchtige herinnering zou kunnen vastleggen. Maar hoe moest dat, als ik niet op de stellage mocht klimmen? Ik kon toch niet van beneden de wonderen van de hoogte fotografeeren.

't Vooruitzicht, voor de nakomelingschap te blijven leven, prikkelde sterk de eigenliefde van mijn vriend, en hij haalde zijn confrères over, de bestijging toe te staan aan een man, die dan toch zulke innige betrekkingen onderhield met boeddhistische lama's, dat men hem als een der hunnen mocht beschouwen.

Voorzien van hun kostbare toestemming, bekeek ik eens van meer nabij den gevaarlijken weg, waarlangs ik op den top van de pagode zou moeten komen, en nu ik zeker was van het recht erop te mogen klimmen, vond ik moeilijkheden, die ik tot hiertoe niet had verwacht.

Eindelijk kwam het gewichtige oogenblik. De prins van Siam, gevolgd door eenige priesters en door de werklieden met den arbeid belast, stapte vlug tegen den steiger op. Zij hadden bloote voeten, en het viel hun betrekkelijk gemakkelijk, met hun teenen de bamboelatten te omspannen van de hellende stellage, die als ladder dienst deed. Zij klommen als katten omhoog, terwijl ik, gehinderd door mijn zware reisbottines met hun gladde zolen, geen enkele trede hooger kwam, zonder een ongerusten blik te werpen op den bijna vertikalen weg, die maar geen einde nam. Daar ik niet durfde omkeeren en voelde, dat ik, zooals ik nu was uitgerust, nooit boven zou aankomen, nam ik het heldhaftige besluit, mijn schoenen uit te trekken. Met één hand mij stevig vasthoudend, maakte ik ze met de andere los en wierp ze naar beneden. Dat scheen wel een geniale inval, want door mij van die rampzalige schoenen te ontdoen, maakte ik een einde aan een schandaal. Het was immers heiligschennis, met geschoeiden voet die bamboezen latten te betreden, die voor een werk van vroomheid waren opgericht, en de toejuichingen der menigte bewezen mij, dat men daar beneden dankbaar was, omdat ik mij onderwierp aan een formaliteit, waartoe de Punghi's en de prins van Siam eveneens bereid waren.

Op een estrade ter halver hoogte voegde ik mij bij prins Ginavaravansa en degenen, die hem omringden. De stellage, geschud door den wind en bezwaard met ons aller gewicht, begon meer en meer te schommelen. Een honderdtal voeten onder ons rumoerde de menigte luider, en 't bonte aanzien van die bewogen groepen; de vlaggen, wapperend in den wind; een helsch lawaai van muzikanten, die op het platform boven ons hoofd op horens bliezen, op trommels sloegen en in de handen klaptten; de afgrond, gapend onder mijn voeten; de afstand van de eene trede tot de andere, die mij al grooter en grooter scheen te worden, dat alles werkte samen, om mij een gevaarlijk gevoel van duizeligheid te geven.

Prins Ginavaravansa was op het punt onwel te worden en nam het besluit, weer naar beneden te gaan. Ik had grooten lust, dat voorbeeld te volgen; maar de vrees, aan mijn waardigheid afbreuk te doen, weerhield mij. Toen deed ik een uiterste poging, begon stoutmoedig het laatste eind van den klim, en eindelijk goed en wel boven op de hoogste étage, waar de muzikanten zaten, zwaaide ik zegevierend met den zwarten doek van mijn fotografietoestel, terwijl horens en trommels een woedend leven maakten boven het geschreeuw en de toejuichingen van de scharen beneden.

Het kostte heel wat moeite, om op den wankelen bodem de drie pooten van mijn toestel vast te zetten. Ik moest gebruik maken van oogenblikjes, waarin de wind mij even rust gunde, tusschen de geweldige stooten van den Thi, die met schokken werd omhoog geheschen, en de bevingen, door het geweld der musici veroorzaakt, wier heilige ijver toenam, naarmate het zware gevaarte dichterbij kwam.

Toen de Thi ter bestemder plaatse was aangekomen, overtroffen de luide bijvalsbetuigingen der menigte en de donder van de muziek alles, wat men zich kan voorstellen van oorverdoovend geraas. Het waren eenige oogenblikken van helsch rumoer, hoogste crisis van gegil, horengetoeter en tromgeroffel, waarna het doofmakend orkest eindelijk zweeg, terwijl beneden bij vermoeide kelen langzamerhand de opgewonden godsdienstijver wat bekoelde.

Terwijl de birmaansche werklieden, op en over den steiger klauterend als acrobaten van professie, den Thi bevestigden op den reuzenlangen paal, geplant in de fondamenten der dagoba en oprijzend tot haar top, vermaakte ik mij met het bestudeeren van de blauwe tatoeëeringen op hun bronzen beenen. Ze stelden duidelijk een nauwsluitende kous voor, en het speet mij, dat mijn fotografische platen niet bij machte waren, de vreemde teekening weer te geven. De Birmaan

stelt er een soort van glorie in, om zonder een klacht de pijn te verdragen, die het aanbrengen van de tatoeëeringen meebrengt; maar er wordt beweerd, dat een goede dosis opium hem tot pijnstillend middel dient en dat hij op goedkope manier zich voordoet als stoïcijn.

Ik zou wel uren lang op mijn belvédère hebben willen blijven. Ik vergat er de wederwaardigheden der bestijging en den angst voor de aanstaande nederdaling bij dat wonderschoonste van alle panorama's. De geheele stad lag aan mijn voeten te schitteren; de zon bestraalde 't goud van de pagoden, spiegelde zich in de gewijde vijvers, bescheen de onrustige golven van de bochtige Irawaddi. De koninklijke stad vertoonde duidelijk haar donker, somber vierkant van vervallen grootheid midden in de feestvierende stad.

Meer naar het Noorden achter de met bosschen bedekte bergen, die den geheimzinnigen stroom omgeven, staken tegen 't blauw van den hemel de eerste versterkingen van Katschin en van Yunnan af. Langzamerhand zweeg alles om mij heen; ik hoorde nog enkele hamerslagen van een timmerman, die minder vlug of voorzichtiger was dan zijn broeders, en weldra werden mijn droomen enkel afgebroken door de vage geluiden, die van beneden tot mij opstegen.

Eindelijk begaf ik mij naar beneden en rukte mij los uit de schaar van die beminnelijke pelgrims, voor wie het feest van den Thi een episode slechts is in hun vagabondeerend bestaan, omdat ze in hun heele leven niets anders doen dan rondloopen door de landen, waar men tot Boeddha bidt. Daar brengen ze nu naar dezen, dan naar genen tempel vruchten, bloemen en waskaarsen en kondigen de vervulling van hun godsdienstplichten aan door zware slagen op een reuzenklok. Ik ging daarna de monumenten bezoeken, die getuigen van de groote beteekenis, die het Boeddhisme heeft in 't interessante Mandalay.

Als kostbaarste herinnering aan den tijd toen de koningen van Birma Mandalay tot hoofdstad hadden, is ongetwijfeld het Gouden Klooster van de koningin aan te wijzen. Het verdient dien naam ten volle; 't is een tempel van teakhout, geheel met goud bedekt. Hij is bij uitstek goed bewaard gebleven.

Men krijgt toegang langs enkele treden, overwelfd door een zuilengalerij met vergulde pilaren. De gebeeldhouwde en opengewerkte deuren zijn met goud overtoegen. Binnen vindt men geheel vergulde Boeddhabeelden, en allerlei meubeltjes, waarin of waarop vroeger andere beelden werden bewaard. Aan den tempel grenst een klooster van vijf verdiepingen, waar de Punghi's wonen, aan den dienst der godheid verbonden. Ook vindt men er een herberg naast voor vreemde monniken.

Aan den voet van den heuvel, waarop Mandalay ligt, omsluit een wijde ruimte, waarin zich een hooge pagode verheft, zevenhonderd kleine tempels van sierlijken bouwtrant, elk voorzien van een marmeren plaat, waarop een gedeelte van het boeddhistisch Evangelie is gegrift, het *Pittagat*. Dit is de gewijde bibliotheek van Mandalay.

De pagode boven op den heuvel bevat twee beelden; het eene wijst met den vinger naar de plek, waar koning Mindon Min van den hemel het bevel ontving, om de nieuwe hoofdstad te bouwen; het andere, gekeerd naar de Sjanbergen, wijst volgens de legende naar het land, waar de koningen van Birma een schuilplaats moesten vinden, als zij door den engelschen overweldiger verjaagd zouden zijn.

In 1859 was Mandalay door Mindon Min gesticht, die voor deze residentie Amarapoera aan de Irawaddi verliet, omdat het gefluit der stoombooten op de rivier hem al te zeer herinnerde aan de aanwezigheid der Engelschen, den gehaten veroveraar van Beneden-Birma. De stad ging snel vooruit, en in 1862 reeds plaatste Engeland er een consul. In 1878 wijdde Thibô, de elfde opvolger van den beroemden Alomprâ, soldatenkoning, die de dynastie in 1757 grondvestte, een liberalen regeeringsvorm in, die het land ten zegen zou hebben kunnen zijn, maar die door hofintriges niet tot zijn recht kwam en tot moordtooneelen aanleiding gaf.

Intusschen hadden de gebeurtenissen in Annam en Tonkin aan Frankrijk in Indo-China een overwegenden invloed verzekerd. Thibô, die hoopte bij die mogendheid op steun te kunnen rekenen tegen Engeland, vroeg en verkreeg in 1884, dat er een fransche consul zich te Mandalay zou vestigen. In 1885 sloot hij met Frankrijk een handels- en vriendschapsverbond.

John Buil kon dat bondgenootschap niet onverschillig aanzien, omdat het zijn plannen contrariëerde en hem den zoo begeerden weg dreigde af te snijden over Bhamô naar China. Dus vond hij, gebruik makend van de moeilijkheden, waarmee Frankrijk in Tonkin had te worstelen, een voorwendsel in een geschil, dat tusschen Thibô en een engelsche maatschappij bestond, en maakte zich van Boven-Birma meester in 1885. Wat er ook over moge gezegd zijn, of liever wat de engelsche politiek er ook over gezwegen moge hebben, de tegenstand was verschrikkelijk.

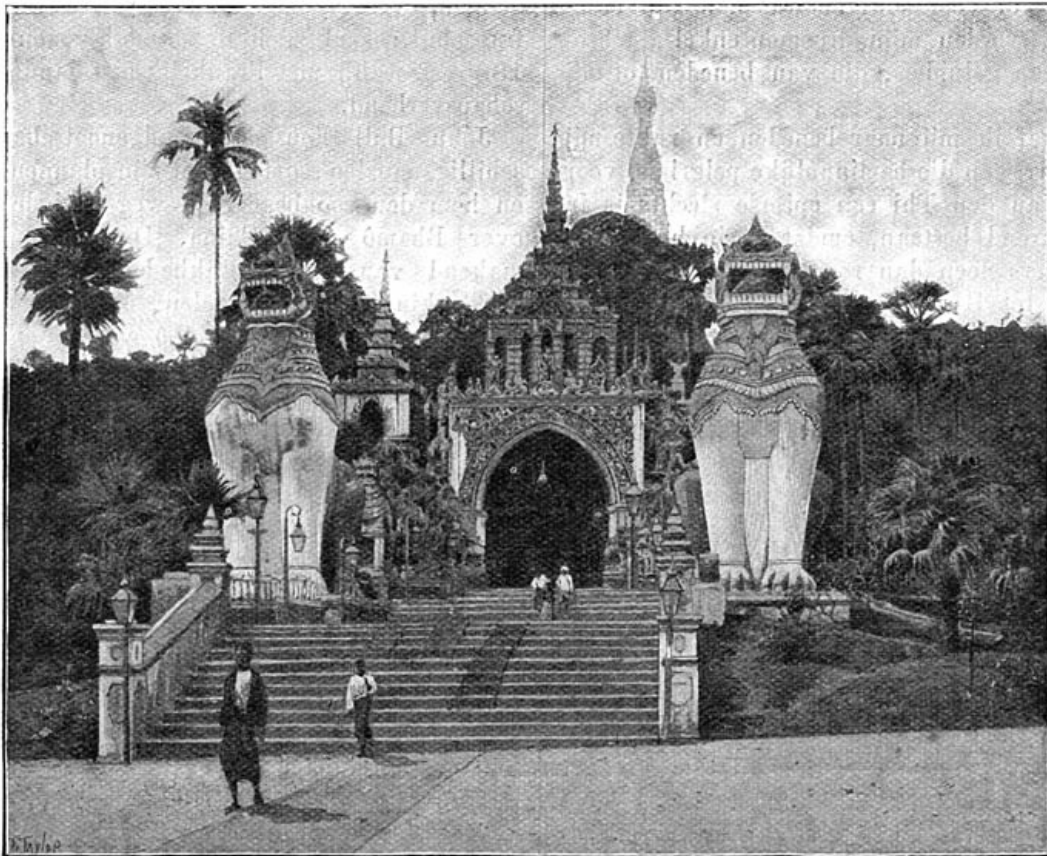
De birmaansche patriotten, die zich heldhaftig en hardnekkig verdedigden, werden tot rebellen verklaard, als schuldigen en misdadigers behandeld en systematisch uitgeroeid. De birmaansche vorsten antwoordden met gelijke munt, en in de weinige gevallen, waarin 't geluk hen diende, gingen ze met groote wreedheid te werk. Thibô moest zich ten slotte overgeven; de overwinnaar verbande hem naar Indië, en generaal Prendergast bezette Mandalay.

Hoe schoon en hoe belangrijk ook de monumenten mogen zijn, die het Boeddhisme in Mandalay bezit, men vindt er toch niet de allermooiste pagoden. Pegoe, de oude hoofdstad van Boven-Birma, veel ouder dan Mandalay, want haar bloeitijd, waarvan nog de kolossale ruïnen harer vestingmuren getuigen, bereikte haar grootsten luister in de zesde eeuw van onze jaartelling, bezit een prachtige pagode, die van Schwemodo, een der heiligste van het land. Men zegt, dat er in het heiligdom twee haren van den Goddelijken Meester worden bewaard.

Dit gebouw, in den vorm van een klokketoren, is geheel verguld. Op een hoogte gelegen, overstraalt het al het omringende land, als 't licht der ondergaande zon het beschijnt. Het rijst tot meer dan 100 M. hoogte op en rust op een achthoekig voetstuk, waarlangs aan de elk 50 M. lange zijden 128 kleine dagoba's staan. Verscheiden goudsmiden zijn aanhoudend bezig, op de wanden nieuwe blaadjes goud te hechten, door geloovigen geschonken. Fabelachtige sommen moeten voor den tempel gebruikt zijn.

Te Rangoen heeft het vergulden van de pagoden Sche Dagon aan koning Mindon Min 1200,000 francs gekost, en de beide pagoden lijken genoeg op elkander, dat een gewoon reiziger ze kan verwarren. De pagode van Rangoen geniet in geheel Indo-China nog grooter vereering, want zij bezit, behalve acht haren van den Goddelijken Meester, nog verscheiden kostbare relieken. Op feestdagen gaan dan ook ware stroomen van menschen door de schilderachtige poort, die toegang tot den tempel geeft. Naast dien ingang staan twee reuzenleeuwen, fabeldieren, die er op wacht schijnen te staan en de herinnering levendig houden aan een plaatselijke legende, volgens welke een leeuwin een birmaanschen prins gevoed zou hebben en van verdriet zou zijn gestorven, toen men den voedsterling haar had ontnomen.

[312]

Ingang der pagode van Rangoen met de dieren uit de fabelleer.

Ik had een brief van aanbeveling voor een mijner landgenooten, hoofd van een groot handelshuis. De zaken zijn in Mandalay bijna geheel in handen van vreemdelingen; de Birmanen, die over 't algemeen lui en onverschillig zijn, hebben eerst alles overgelaten aan Armeniërs en Chineezers en daarna aan de Europeanen, Italianen, Grieken, Franschen, Duitschers, die allen, saâmgevat onder den naam Kala of Koela, aan de Kaladan of Koeladan wonen. Dat is de hoofdstraat aan den zuidkant van de stad, doorlopend tot dichtbij Amarapoera; zij heeft door de verscheidenheid van de gebouwen een veel levendiger aanzien dan de ommuurde stad.

Er zijn talrijke bazars. De engelsche invoer heeft de inlandsche weefnijverheid zoo goed als onmogelijk gemaakt, de stichting van een groote ijzerfabriek met alle moderne machines in de buurt van Mandalay op den linker oever van de Irawaddi heeft de birmaansche ijzerwerkers zeer benadeeld. Maar de fabriek van inlandsche zijde, de stof, die zeer algemeen is, omdat bijna alle klassen der birmaansche maatschappij nooit iets anders dragen, behoudt ondanks de concurrentie, die zich van de patronen meester maakt, den voorrang door de soliditeit der stof en den glans der kleuren.

Ik liep door de straten der stad en amuseerde mij met de bamboehuizen op palen, waar de diluviale regens zich een weg onder door banen, en kwam op het gezochte kantoor. Even bleef ik bij den ingang staan, toen ik er mijn vriend in gesprek vond met een jeugdige Birmaansche. Bescheiden wilde ik mij terugtrekken, toen de chef zei: "Kom binnen, ik heb hier een mijner correspondenten bij mij." Ik verzocht hem, zich niet te laten storen en ging heen, en even daarna had de jonge dame rustig en kalm een zaak, die rijst betrof, afgesloten, waarmee groote belangen gemoeid waren.

Birmaansche echtgenooten dragen de zorg voor den handel graag aan hun vrouwen over, en deze verliezen er hun bekoorlijkheid niet bij, noch hun vrouwelijke gratie. Ik nam de gastvrijheid van mijn landgenoot aan, en toen ik Mandalay verliet, behield ik nog den lichtglans in mijn oogen van de groote gouden kronen boven de tempels en in mijn hart de herinnering aan de moedige, lieve, werkzame birmaansche vrouwen.

Colofon

Beschikbaarheid

Dit eBoek is voor kosteloos gebruik door iedereen overal, met vrijwel geen beperkingen van welke soort dan ook. U mag het kopiëren, weggeven of hergebruiken onder de voorwaarden van de Project Gutenberg Licentie bij dit eBoek of on-line op www.gutenberg.org.

Dit eBoek is geproduceerd door Jeroen Hellingman en het on-line gedistribueerd correctie team op www.pgdp.net.

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org.

This eBook is produced by Jeroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at www.pgdp.net.

Codering

Dit bestand is in een verouderde spelling. Er is geen poging gedaan de tekst te moderniseren. Afgebroken woorden aan het einde van de regel zijn stilzwijgend hersteld. Kennelijke zetfouten in het origineel zijn gecorrigeerd. Dergelijke correcties zijn gemarkeerd met het corr-element.

Hoewel in het origineel laag liggende aanhalingstekens openen gebruikt, zijn deze in dit bestand gecodeerd met ". Geneste dubbele aanhalingstekens zijn stilzwijgend veranderd in enkele aanhalingstekens.

Documentgeschiedenis

2009-01-31 Begonnen.

Externe Referenties

Dit Project Gutenberg eBoek bevat externe referenties. Het kan zijn dat deze links voor u niet werken.

Verbeteringen

De volgende verbeteringen zijn aangebracht in de tekst:

Bladzijde	Bron	Verbetering
310	bestember	bestemder

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium

and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration,

modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility:
www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.